

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินโครงการบ้านเด็กครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเอกสาร และการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ โดยแบ่งขั้นตอนของการนำเสนอ เอกสารไว้ดังนี้

1. แนวคิดและหลักการจัดโครงการบ้านเด็ก
2. ความหมายของการประเมิน
- 3 จุดมุ่งหมายของการประเมิน
4. รูปแบบของการประเมินโครงการ
5. รูปแบบการประเมิน ตาม Cipp Model
6. องค์ประกอบที่ใช้ในการออกแบบการประเมิน
7. การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและหลักการจัดโครงการบ้านเด็ก

ความหมายโครงการบ้านเด็ก

ได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับโครงการบ้านเด็กไว้หลายทัศนะ ดังนี้

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย (2533, หน้า 1) ได้ให้ความหมาย โครงการบ้านเด็กคือ การที่ทางโรงเรียนจัดให้เด็กนักเรียนในเกณฑ์การศึกษาระดับชั้นที่ไม่มีโอกาสได้เข้าเรียนโดยโรงเรียนจัดให้นักเรียนอยู่ประจำในบ้านพักที่ถูกจัดไว้ให้ แต่เนื่องจากไม่มีงบประมาณสำหรับเลี้ยงดูเด็กเหล่านั้น โรงเรียนจึงต้องจัดกิจกรรมทำไร่ ปลูกผัก และเลี้ยงสัตว์ เพื่อนำผลผลิตมาเลี้ยงนักเรียน

ในทำนองเดียวกัน รัชณี ธงไชย (2535, หน้า 217-221, 267) ได้ให้ความหมายโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก หมายถึงการจัดบ้านพักให้กับเด็กที่มาจากครอบครัวที่แตกแยก หรือถูกทารุณกรรม เด็กกำพร้า เด็กถูกทอดทิ้ง ฯลฯ โรงเรียนจัดหลักสูตรเหมือนโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป

แต่ไม่จำกัดอายุ เด็กที่มาเรียนให้เสรีภาพแก่เด็ก การเรียนการสอนไม่บังคับ เน้นการจัดบรรยากาศ การให้ความอบอุ่นแก่เด็ก ถ้าวการศึกษาเพื่อชีวิต คือการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่อยู่กับ บ้านและชุมชนทุก ๆ เรื่อง เป็นการศึกษาทั้งหมด ไม่ว่าจะเลี้ยงตนเอง การทำตนเองให้มีความสุข มีความเพลิดเพลินกับสิ่งต่าง ๆ หรือเมื่อเกิดปัญหาสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

ประวัติโครงการบ้านเด็ก

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2529, หน้า 1) ได้จัดตั้งโรงเรียนประจำ เพื่อให้เด็กชาวเขาที่อยู่ในหย่อมบ้านเล็ก ๆ กระจัดกระจายอยู่ตามหุบเขาต่าง ๆ มีโอกาสเข้ารับ การศึกษาภาคบังคับที่โรงเรียนศูนย์ปางมะผ้า ตำบลปางมะผ้า อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อปีการศึกษา 2525 โดยการทดลองโรงเรียนประจำแห่งนี้เป็นโรงเรียนประจำรูปแบบใหม่ นักเรียนต้องหาเลี้ยงตนเองระหว่างเรียน จึงเรียกโรงเรียนนี้ว่าโรงเรียนประถมศึกษาแบบพึ่งตนเอง

หลังจากดำเนินการไปได้ 1 ปี สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้สังเกตเห็น ว่าโรงเรียนแบบพึ่งตนเองเป็นรูปแบบหนึ่ง ที่สามารถแก้ไขปัญหาการศึกษาภาคบังคับสำหรับเด็ก ชาวเขาได้ครบถ้วน จึงได้จัดตั้งโครงการโรงเรียนประเภทนี้ขึ้นทุกอำเภอ และจากแนวทางในการ จัดการศึกษาแบบโรงเรียนพึ่งตนเองของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้มีการ ขยายรูปแบบการจัดไปยังจังหวัดที่มีลักษณะภูมิประเทศใกล้เคียงกัน เช่น จังหวัดเชียงใหม่ และ จังหวัดเชียงราย

จุดมุ่งหมายของโครงการบ้านเด็ก

โครงการบ้านเด็กมีจุดมุ่งหมายที่วางไว้ดังนี้

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2529, หน้า 32) มีจุดมุ่งหมายคือเป็นการ จัดการศึกษาเพื่อเด็กชาวเขาที่ขาดโอกาสและอยู่ห่างไกลจากชุมชนภายนอก จะมีรูปแบบในการ จัดการศึกษาเพื่อเด็กกลุ่มนี้โดยเฉพาะเพื่อพัฒนาเด็กชาวเขาเหล่านี้ให้มีความสามารถในการหา เลี้ยงชีพบนพื้นที่สูง และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีพบนเขา รู้จักพัฒนา ตนเองและชุมชน มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง มีความเป็นไทย มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมใน ขณะที่พักอาศัยอยู่ในบ้านเด็กที่ทางโรงเรียนจัดไว้ให้

หลักการในการจัดโครงการบ้านเด็กแบบพึ่งตนเอง

แนวทางในการจัดกิจกรรมบ้านเด็กแบบพึ่งตนเอง ทางสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เชียงราย (2531, หน้า 11) ได้ให้หลักในการจัดกิจกรรมบ้านเด็กเป็นแนวทางไว้คือให้โรงเรียนจัดทำบ้านพักให้นักเรียนอยู่เป็นหลัง ๆ หลังหนึ่งบรรจุนักเรียนได้ประมาณ 10-20 คน นักเรียนในแต่ละบ้านคละเผ่าและคละห่อมบ้านกัน แยกกลุ่มชายหญิง มีครูที่ปรึกษาอยู่ด้วยอย่างน้อยบ้านละ 1 คน นักเรียนจะต้องหาเลี้ยงชีพระหว่างเรียนตลอดเวลา 24 ชั่วโมงหรือ 1 วัน ถือเป็นเวลาเรียนทั้งหมด กระบวนการเรียนการสอนที่ใช้ในการสร้างคุณภาพชีวิตของเด็กชาวเขา ยึดกระบวนการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง รู้จักทำงานเป็นกลุ่ม ด้วยวิธีการแก้ปัญหา ให้แหล่งวิชาการในห้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียน และใช้กระบวนการเรียนเพื่อสร้างคุณสมบัติที่ต้องการ นักเรียนจะได้รับบริการฝึกให้ปกครองตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันเป็นรูปแบบของสหกรณ์ คือช่วยกันทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพร่วมกัน แบ่งงานกันทำ ชีวิตในบ้านเป็นส่วนหนึ่งของการเรียน

ส่วน วิวัฒน์ชัย อุตถากร (2530, หน้า 3-26) ให้ความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการวิธีการ และเครื่องมือต่าง ๆ ในการที่จะให้คนได้เกิดการพึ่งตนเอง ได้นั้นมีอยู่มากมายหลายอย่าง แต่เป็นที่เชื่อกันว่าสิ่งที่สำคัญยิ่งคือ การศึกษา โดยจะต้องจัดระบบการศึกษา ให้กับผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ถูกต้องอย่างแท้จริง ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จึงจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และนำไปปฏิบัติทั้งที่อยู่ระหว่างเรียนและจบการศึกษาออกไปแล้วนำไปปฏิบัติให้เป็นกิจวัตรประจำวันจึงจะทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ การศึกษาเพื่อการพึ่งพาตนเองในระดับ ประถมศึกษา จะต้องเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์แบบในตัว โดยเด็กที่จบแล้วมีความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้พัฒนาอาชีพตนเอง และครอบครัวให้ได้ การศึกษาต้องสัมพันธ์กับชีวิตจริงในชุมชน โดยเฉพาะในเขตชนบท โรงเรียนต้องเป็นแหล่งที่ฝึกทักษะให้กับชาวบ้าน โรงเรียนควรสะท้อนถึงความต้องการของชุมชนในห้องถิ่น ควรให้ทักษะและความเชื่อมั่นแก่ผู้เรียน ในอันที่จะดำรงชีวิตในสังคมชนบทได้อย่างสันติสุข

สำหรับ สุนทร สุนันท์ชัย (2530, หน้า 86-103) ได้เสนอแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาเพื่อการพึ่งพาตนเองไว้เป็นลักษณะของการจัดโครงการการฝึกภาคปฏิบัติ เพื่อให้เรียนได้เห็นสภาพของการพึ่งพาตนเองชัดเจนขึ้นดังต่อไปนี้

โครงการฝึกอาชีพครบวงจร หมายถึง การฝึกอาชีพให้มีทักษะ นำทักษะไปใช้ในการผลิตตลอดจนขายผลผลิตนั้นให้เสร็จสิ้นไปในการเรียนวิชาชีพแต่ละหลักสูตร โรงเรียนที่จะดำเนินการ

ตามโครงการนี้จะต้องปรับโครงสร้างภายในหลายอย่าง หรือพร้อมที่จะร่วมมือกับเอกชนเจ้าของกิจการภายนอก เพื่อให้สามารถดำเนินการฝึกงานอย่างครบวงจรได้

โครงการเกษตรเพื่อพึ่งพาตนเอง เนื่องจากชนบทประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก การทำโครงการเกษตรกรรมจึงมีส่วนสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อพึ่งตนเอง เริ่มตั้งแต่การปลูกผักสวนครัวเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและเพื่อใช้ในโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนตลอดจนพืชผักที่ปลูกเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนในชุมชน เนื่องจากการเกษตรกรรมเพื่อการส่งออกหลายชนิดมีปัญหาเรื่องการตลาด และอาจจะมีปัญหามากขึ้นในอนาคตเมื่อทุกประเทศก็สามารถผลิตพืชที่เป็นอาหารหลักได้ ดังนั้นน่าจะปรับเป็นแบบไร่นาสวนผสม ซึ่งมีทั้งพืช ไร่ นา พืชสวนและเลี้ยงสัตว์ผสมผสานกัน จะทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ไม่ต้องอาศัยการส่งออกเป็นหลักเพียงแต่อาศัยตลาดในท้องถิ่นและบริโภคกันเองได้อย่างเพียงพอ

โครงการเทคโนโลยีที่เหมาะสม ชุมชนชนบทนิยมพึ่งเทคโนโลยีจากต่างประเทศจนไม่คิดถึงผลเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สังคมส่วนรวม เช่น ปัญหาการสูญเสียเงินตรา ต่างประเทศ ขาดดุลการค้า เสียค่าใช้จ่ายในการใช้การดูแล ซ่อมแซมสูงและเป็นการทำลายสภาพแวดล้อม เป็นต้นเพื่อการพึ่งพาตนเอง ควรมีเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อให้ทดแทนเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ดังเช่นการใช้ยาปราบศัตรูพืชที่ได้จากพืชสมุนไพรพื้นเมือง เครื่องสูบน้ำ ใช้แรงลม แรงสัตว์ แรงคน แก๊สจากมูลสัตว์ ปุ๋ยหมัก ตู้อาหารโดยใช้แสงอาทิตย์ เต้าใช้แก๊ส ขี้เลื่อยหรือเศษวัสดุ เป็นต้น

โครงการสหกรณ์ในโรงเรียน โครงการนี้ช่วยฝึกนักเรียนให้เข้าใจ วิธีการของสหกรณ์เพื่อนำไปใช้จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์เพื่อออกไปประกอบอาชีพ การรวมกลุ่มนับว่ามีความสำคัญยิ่ง ในการศึกษาเพื่อพึ่งตนเอง

โครงการหัตถกรรมท้องถิ่น ในอดีตชาวชนบทสามารถพึ่งพาตนเองได้มาก เพราะผลิตสิ่งของเครื่องใช้ได้เอง เช่น ทอผ้า ตีมีด เครื่องจักสาน ถักทอแห บั้งอิฐ ทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยไม้ โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น ทำให้ชาวชนบทพึ่งพาตนเองได้ ไม่ต้องซื้อหาจากผู้อื่นหรือตลาด เมื่ออุตสาหกรรมสมัยใหม่เข้ามา คนส่วนใหญ่ก็ทอดทิ้งหัตถกรรมเกือบทั้งหมด การจัดการศึกษาเพื่อพึ่งพาตนเอง จึงควรจะสอนให้เด็กเห็นคุณค่าและรู้จักหัตถกรรมในท้องถิ่น อันเป็นพื้นฐานของชนบทไทยและทำด้วยตนเองและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

จะเห็นได้ว่าหลักการจัดกระบวนการศึกษาเพื่อการพึ่งพาตนเองมีหลายรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับสภาพปัญหาของสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง และที่สำคัญที่สุดควรปรับหลักสูตรให้

เหมาะสมกับชุมชนหลายท้องถิ่น เหมาะกับสภาพแวดล้อม อาชีพ ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชุมชน และนำความรู้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนต่อไป

โครงการบ้านเด็กของโรงเรียนดอยเวียงผาบ้านพญาทอง

โครงการบ้านเด็กของโรงเรียนดอยเวียงผาบ้านพญาทอง (2542) เป็นโครงการในแผนปฏิบัติงานประจำปีการศึกษา 2542 ของโรงเรียนดอยเวียงผาบ้านพญาทอง ลักษณะโครงการพิเศษที่ดำเนินการต่อเนื่อง มาตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 มีหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย การดำเนินงาน การนิเทศติดตาม การประเมินผล และผลที่คาดว่าจะได้รับ ดังนี้

หลักการและเหตุผล

โรงเรียนดอยเวียงผาบ้านพญาทอง ได้จัดทำโครงการบ้านเด็กเพื่อสนองต่อนโยบายในการเกณฑ์เด็กภาคบังคับให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย เพราะจากการสำรวจข้อมูลในปี พ.ศ 2529 โดยความร่วมมือของสำนักงานการศึกษา นอกโรงเรียน และศูนย์พัฒนาสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงราย พบว่ามีหย่อมบ้านที่ยังไม่ได้รับการบริการด้านการประถมศึกษา จำนวนถึง 329 หย่อมบ้าน ประชากรที่ขาดโอกาสทางการศึกษาจำนวน 3,309 คน หย่อมบ้านหนึ่งจะมีเด็กในวัยเรียน ประมาณ 10-12 คน รัฐจึงไม่สามารถไปจัดตั้งโรงเรียนประถมศึกษาได้ เพราะค่าใช้จ่ายต่อรายหัวของนักเรียน สูงมาก จึงทำให้ประชากรเหล่านี้ขาดโอกาสทางการศึกษา

ดังนั้นทางสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย จึงมีนโยบายให้โรงเรียนดอยเวียงผาบ้านพญาทอง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย จัดโครงการบ้านเด็ก เพื่อสนองนโยบายดังกล่าว โดยรับผิดชอบพื้นที่หย่อมบ้านที่เป็นเขตปฏิบัติงานภาคสนามของโครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา ในเขตอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย โดยมีรูปแบบโครงการบ้านเด็ก ให้เด็กนักเรียนมาพักอยู่ประจำ คล้ายโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ของกองการศึกษาพิเศษกรมสามัญศึกษา เพื่อรับเด็กนักเรียนตามหย่อมบ้านต่าง ๆ ที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับมาเข้าเรียน แต่เนื่องจากโรงเรียนรับเด็กชาวเขามาอยู่ประจำ แต่ขาดงบประมาณสำหรับเลี้ยงดูอย่างเพียงพอ นักเรียนจึงต้องฝึกพึ่งพาตนเองในการหาเลี้ยงชีพระหว่างเรียนไป ด้วยการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เพื่อนำผลผลิตมาเลี้ยงตนเอง

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. จุดประสงค์ทั่วไป เพื่อเปิดโอกาสและพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเด็กด้อยโอกาสของโรงเรียนที่อยู่กระจัดกระจายอยู่ตามหย่อมบ้านต่าง ๆ ในเขตบริการของโรงเรียนได้เข้ารับการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึง

2. จุดประสงค์เฉพาะ เพื่อให้เด็กด้อยโอกาสในหย่อมบ้านในเขตบริการได้เข้ามาเรียนจนจบหลักสูตร ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)

เป้าหมายของโครงการ

1. โรงเรียนสามารถรับเด็กวัยเรียนที่มีอายุถึงเกณฑ์บังคับ ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ตามหย่อมบ้านในเขตบริการเข้ามาอยู่บ้านพัก จำนวน 70 คน ในปีการศึกษา 2542

2. นักเรียนบ้านเด็กสามารถเข้าเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนจบชั้นสูงสุดของโรงเรียนได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 หรือมีอัตราการคงอยู่ในบ้านพักของเด็กนักเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

3. นักเรียนบ้านเด็กทุกคน มีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 อยู่ในระดับน่าพอใจ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 60 ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์

หลักการดำเนินงาน

การดำเนินงานโครงการบ้านเด็กของโรงเรียนดอยเวียงผาบ้านพญาทอง อาศัยแนวทางและหลักการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. เป็นรูปแบบหนึ่งของโครงการจัดการศึกษา สำหรับกลุ่มเด็กด้อยโอกาสที่อยู่หย่อมบ้านต่าง ๆ ในเขตบริการโรงเรียน
2. การจัดการศึกษาจะมีรูปแบบในการจัดการศึกษาเพื่อเด็กกลุ่มนี้โดยเฉพาะโดยปรับกิจกรรมการเรียนการสอนจากหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)
3. ยึดโครงสร้างและระบบการบริหารการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นหลักในการบริหารการจัดการเรียนการสอน และการนิเทศติดตามผล
4. เน้นหนักด้านการเกณฑ์เด็กเข้าเรียน การคงอยู่ในโรงเรียนและการฝึกทักษะให้เด็กนักเรียนได้รู้จักพึ่งพาตนเอง

การดำเนินงาน

ในการดำเนินงานโครงการบ้านเด็ก ได้มีกำหนดขั้นตอนไว้เป็นสำคัญดังนี้

1. ศึกษาและสำรวจข้อมูล

เป็นขั้นตอนเบื้องต้นของการดำเนินงานโครงการบ้านเด็กซึ่งโรงเรียนต้องเตรียมข้อมูลให้พร้อม เพื่อช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับข้อมูลที่โรงเรียนต้องศึกษาและสำรวจมีดังนี้

1. ข้อมูลด้านจำนวนเด็กนักเรียนที่จะพัก บุคลากรที่จะให้ความช่วยเหลือโครงการบ้านเด็ก เช่น ครู นักการภารโรง ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่ปุศุสัตว์ เจ้าหน้าที่ประมง และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข รวมทั้งองค์กรเอกชน

2. งบประมาณในการดำเนินงานโครงการบ้านเด็กโรงเรียนต้องดำเนินการคำนวณงบประมาณที่จะใช้ในการดำเนินงาน โครงการบ้านเด็กให้ชัดเจนทั้งรายรับและรายจ่าย เพื่อป้องกันปัญหา และงบประมาณไม่เพียงพอ

3. วัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ที่จำเป็นต่างๆซึ่งโรงเรียนต้องสำรวจ วัสดุ อุปกรณ์เหล่านี้ที่โรงเรียนมีอยู่ และส่วนที่ต้องการซื้อเพิ่มเพื่อใช้เตรียมผลผลิตในการดำรงชีพอยู่ในโรงเรียน

4. สถานที่บ้านพักเด็กสำหรับในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันตลอดจนบริเวณที่จะทำการเกษตร เพื่อสนับสนุนโครงการบ้านเด็ก

2. ประชุมคณะกรรมการและจัดทำโครงการ

เมื่อโรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการบ้านเด็กแล้ว ประธานควรประชุมกรรมการ โดยเฉพาะในเรื่องสำคัญ ซึ่งควรจะให้ที่ประชุมร่วมกันพิจารณา และรับทราบดังนี้

1. ชี้แจงนโยบายและจุดมุ่งหมายของโครงการบ้านเด็ก
2. เสนอรูปแบบและวิธีการในการจัดกิจกรรม เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย
3. ชี้แจงการควบคุมเกี่ยวกับการเงิน
4. กำหนดแนวทางในการประเมิน

3. ประชุมผู้ปกครองนักเรียนบ้านเด็ก

เป็นการชี้แจงให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญ ของจุดมุ่งหมายของโครงการ รวมทั้งขอความร่วมมือในการสนับสนุนด้านการดูแล หลังจากที่นักเรียนกลับไปเยี่ยมบ้านช่วงเวลาปิดภาคเรียน และสนับสนุนด้านงบประมาณสมทบค่าอาหาร และค่าสาธารณูปโภคอื่นๆ ที่จำเป็น รวมถึง ค่าวัสดุอุปกรณ์การเรียน

4. การดำเนินงานตามโครงการ

การดำเนินโครงการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนต้องคำนึงถึงขั้นตอนของกิจกรรมตามลำดับ เช่น การเตรียมบุคลากรคือ ครู นักเรียนบ้านเด็ก นักการภารโรง เตรียมงบประมาณ เตรียมกิจกรรมที่จะดำเนิน ในรอบปี เพื่อให้โครงการบ้านเด็กดำเนินไปอย่างราบรื่น

5. นิเทศติดตาม ควบคุม กำกับ และประเมินผลการดำเนินงานโครงการฯ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

6. ประชุมประเมิน สรุป และรายงานผลการดำเนินงานโครงการฯ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

7. ทรัพยากรของโครงการ

7.1 บุคลากร ได้แก่ คณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย ศึกษาธิการจังหวัดเชียงราย หัวหน้าการประถมศึกษา อำเภอแม่สรวย ศึกษาธิการอำเภอแม่สรวย คณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอแม่สรวย เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องระดับจังหวัดและอำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียน ครูผู้สอน นักการภารโรง ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำหมู่บ้าน

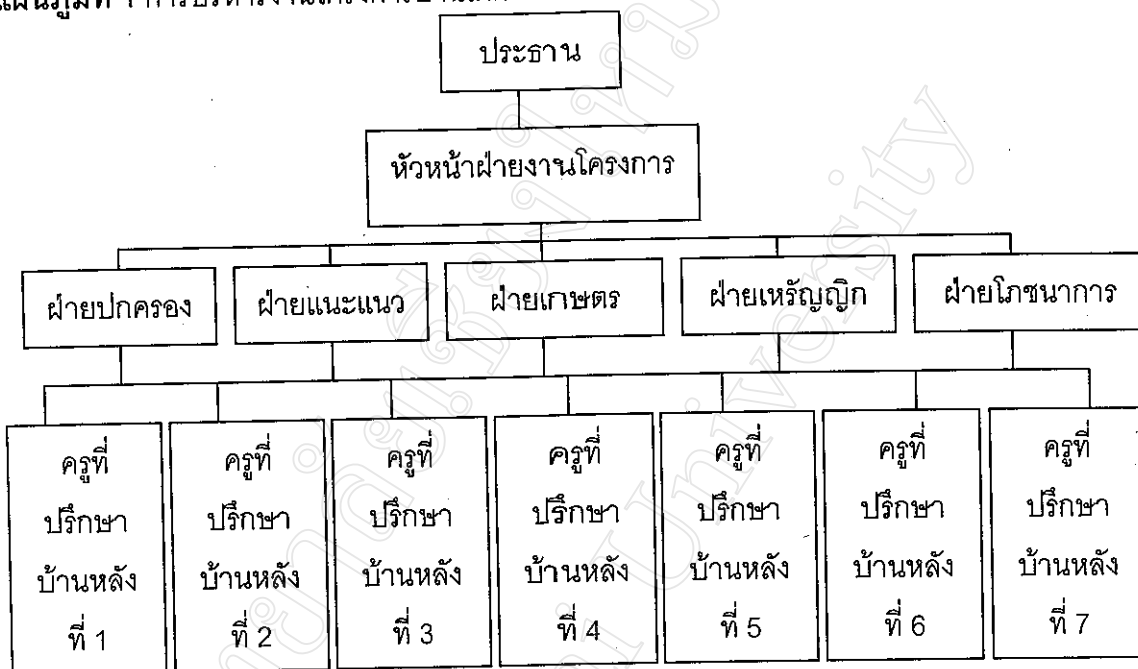
7.2 งบประมาณ ได้แก่ งบประมาณสนับสนุนโครงการบ้านเด็กงบประมาณปกติของหน่วยงานที่รับผิดชอบ และงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กร หรือหน่วยงานอื่น ๆ ของภาครัฐและเอกชน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

การจัดโครงการบ้านเด็กของโรงเรียนดอยเวียงผาบ้านพญาทองเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาให้กับเด็กนักเรียนที่อยู่ตามหย่อมบ้านต่าง ๆ ได้มีโอกาสได้เข้าเรียนในการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึง ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหมู่บ้านและหย่อมบ้านต่าง ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปในทิศทางที่เหมาะสม เพราะนักเรียนเมื่อจบการศึกษาจะนำความรู้และวิทยาการต่างๆ เข้าไปในชุมชน และสามารถที่จะเป็นสื่อกลางระหว่างชุมชนและหน่วยงานของรัฐในการพัฒนาทั้งเป็นการประหยัดงบประมาณของรัฐบาลในด้านอาคารสถานที่ บุคลากรในการที่จะต้องตั้ง โรงเรียนเพิ่ม ซึ่งไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนและยังจะปลูกฝังความรักท้องถิ่น รักศิลปประเพณีและ วัฒนธรรมที่ดีงาม ตลอดจน อนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเพราะโรงเรียนตั้งอยู่ในสภาพภูมิศาสตร์ใกล้เคียงกับชุมชน สุดท้ายครูและบุคลากรที่ปฏิบัติในโรงเรียนเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ มีอุดมการณ์พร้อมที่จะอุทิศตนให้กับงานและส่วนรวมต่อไป

แผนภูมิที่ 1 การบริหารงานโครงการบ้านเด็ก

ที่มา : โรงเรียนดอยเวียงผาบ้านพญากอง (2542, หน้า 15)

บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่าย

ประธาน มีหน้าที่อำนวยความสะดวก สนับสนุน ส่งเสริม ควบคุมและกำกับให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์

หัวหน้าฝ่าย มีหน้าที่บริหารงานโครงการบ้านเด็ก วางแผนปฏิบัติงาน กำหนดหน้าที่และวิธีการดำเนินงานของครูที่ปรึกษาและฝ่ายงานต่าง ๆ ควบคุม ดูแล นิเทศและติดตามผลการดำเนินงานตามที่ประธานมอบหมาย ประสานงานทุกด้านและดูแลสวัสดิภาพและความเป็นอยู่ของนักเรียน ครู นักการภารโรง

ฝ่ายปกครอง มีหน้าที่ ปกครองดูแล รักษากฎระเบียบของบ้านเด็ก ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนได้ปกครองกันเองในหมู่สมาชิกบ้านเด็ก ลงโทษนักเรียนที่ทำผิดกฎระเบียบของบ้านเด็ก อนุญาตให้นักเรียนกลับบ้านหรือออกจากบริเวณโรงเรียน

ฝ่ายแนะแนว มีหน้าที่จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านวิชาการให้นักเรียนบ้านเด็ก ให้คำแนะนำ และเป็นพี่ที่ปรึกษาให้กับบ้านเด็ก ประชาสัมพันธ์งานโครงการบ้านเด็ก

ฝ่ายเกษตร มีหน้าที่ วางแผนปฏิบัติงานทางด้านการเกษตร ควบคุมดูแล ติดตามการปฏิบัติงานเกษตรของนักเรียนบ้านเด็ก ฝึกทักษะและให้ความรู้ทางด้านการเกษตร

ฝ่ายเหรียญก มีหน้าที่ เก็บรักษา รับและเบิกจ่ายเงินงบประมาณบ้านเด็กทุกประเภท จัดทำเอกสาร บัญชีด้านการเงิน ตรวจสอบ ติดตามการใช้จ่ายเงินของโครงการ

ฝ่ายโภชนาการ มีหน้าที่ ควบคุมดูแลการเบิกจ่ายข้าวสาร อาหารและเครื่องบริโภคอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับการทำ อาหารบ้านเด็ก ให้ความรู้ทางโภชนาการ ฝึกประกอบอาหาร การถนอมอาหาร

ครูที่ปรึกษา มีหน้าที่ ควบคุมดูแล ให้คำปรึกษาและเสนอแนะในการทำกิจกรรมบ้านเด็ก จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรทางวิชาการภายในบ้าน เช่น การสอนซ่อมเสริม การเล่านิทาน เล่นเกม การอบรมคุณธรรมและจริยธรรม ดูแล สวัสดิภาพและความปลอดภัยของนักเรียนภายในบ้าน ปฏิบัติหน้าที่ครูเวรยามช่วงโรงเรียนปิดหรือหยุดประจำสัปดาห์ตามที่รับมอบหมายจากผู้บริหาร

ความหมายของการประเมิน

การประเมินโครงการใดก็ตามพื้นฐานของผู้ที่จะทำการประเมินจะต้องรับทราบและเข้าใจความหมายของการประเมินโครงการให้ชัดเจน จะเกิดความคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ที่สามารถมองเห็นภาพรวมของงานตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด ทั้งนี้ได้มีนิยามความหมายไว้มากมายทั้งที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน เช่น

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการหมายถึงกระบวนการตรวจสอบการทำงานทั้งในช่วงขณะที่กำลังทำ และในเวลาที่ทำงานเสร็จสิ้นลงแล้ว เพื่อหาข้อสรุปว่างานที่ทำนั้นได้รับความสำเร็จตามความคาดหวังหรือไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคใดเกิดขึ้น อันเป็นผลทำให้งานไม่สำเร็จตามความคาดหวังและจะมีแนวทางการแก้ไขอย่างไร เพื่อให้การทำงานเกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือใกล้เคียงมากที่สุด

ส่วน สงบ ลักษณะ (2531, หน้า 83) ได้รวบรวมคำนิยาม ความหมายของการประเมินโครงการไว้สามแนวทาง คือ

แนวที่หนึ่ง การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลให้ได้มาซึ่งการตัดสินใจที่มีคุณค่า (Values) ของการดำเนินงานและผลที่ได้รับ ได้แก่ แนวคิดของ Scriven Stake และ Provus เป็นต้น

แนวที่สอง การประเมินโครงการ หมายถึง การดำเนินการให้ได้มาซึ่งการตัดสินใจ ประสิทธิภาพที่เกิดขึ้น (Effectiveness) ว่า การดำเนินงานทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการได้มากหรือน้อยเพียงใด ได้แก่ แนวคิดของ Tyler, Michael, Hammond และ Cronbach เป็นต้น

แนวที่สาม การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่กำหนด รวบรวม และใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ (Decision Making) ได้แก่แนวคิดของ Stufflebeam Alkin และ Guba เป็นต้น

Suchman (อ้างในนิศา ชูโต , 2527, หน้า 8) สรุปว่าการประเมินโครงการ หมายถึง การใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือเทคนิคการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ เพื่อหาข้อมูลที่เป็นจริง และเชื่อถือได้เกี่ยวกับโครงการเพื่อ ให้การตัดสินใจว่าโครงการดังกล่าวดีหรือไม่ดีอย่างไร หรือเป็นการค้นหาว่าผลของกิจกรรมที่วางไว้ในโครงการประสบความสำเร็จตรงกับวัตถุประสงค์ หรือไม่

จุดมุ่งหมายของการประเมิน

การประเมินงานหรือโครงการใดๆก็ตามจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ประเมินจะต้องทราบ ถึงจุดมุ่งหมายทั่วไปของการประเมินอย่างชัดเจนว่าจะประเมินอะไร ทำไมต้องประเมิน วิธีการประเมิน จะทำอย่างไรและจะนำผลการประเมินไปเพื่ออะไร การที่เราทราบเหตุผลจะทำให้เราสามารถหา ยุทธวิธีในการประเมินผล ได้อย่างถูกต้องการตัดสินใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการประเมินผลนั้น นับว่าเป็นสิ่งสำคัญประการแรกในการประเมินผล เพราะจากการที่เรากำหนดจุดมุ่งหมายนั้นจะทำให้เราทราบถึงว่า ผู้ที่ต้องการใช้ผลการประเมินนั้นมีใครบ้าง และแต่ละคนต้องการใช้ข้อมูลหรือสารสนเทศอะไรในการประเมิน เพราะผู้ใช้ผลการประเมินที่แตกต่างกันอาจต้องการใช้ข้อมูลจากการประเมินไม่เหมือนกัน

การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์ตามความคิดเห็นของนักการศึกษา ประชุม รอดประเสริฐ (2525 , หน้า 74) ได้สรุปความคิดของ Mitzel, Knox, Moursund Rossi และ Freeman ไว้ดังนี้

Mitzel กล่าวว่า การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. เพื่อแสดงผลการพิจารณาถึงคุณค่าของโครงการ
2. เพื่อช่วยให้ผู้ตัดสินใจมีการตัดสินใจที่ถูกต้อง
3. เพื่อการบริการข้อมูลในการกำหนดนโยบาย

ถ้าหากการประเมินผลจะไม่มีผลต่อการตัดสินใจแล้ว ก็ไม่ควรทำการประเมินเพราะเป็นการสูญเปล่า

ส่วน Knox กล่าวว่า การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่ชัดเจนของโครงการ อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการตัดสินใจ ว่าลักษณะใดของโครงการมีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งจะต้องทำการประเมินเพื่อหาประสิทธิผล และข้อมูลชนิดใดที่ต้องจัดเก็บรวบรวมไว้เพื่อการวิเคราะห์
  2. เพื่อรวบรวมหลักฐานความเป็นจริงและข้อมูลที่จำเป็น เพื่อนำไปสู่การพิจารณาถึงประสิทธิผลของโครงการ
  3. เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสรุปผลของโครงการ
  4. เพื่อการตัดสินใจว่าข้อมูลหรือข้อเท็จจริงใดที่สามารถนำมาใช้ได้
  5. เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในการพัฒนาปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- สำหรับ Moursund กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการดังนี้
1. เพื่อที่จะทราบว่าการปฏิบัติงานตามโครงการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่
  2. เพื่อทราบว่าเป้าหมายที่กำหนดเป็นเป้าหมายที่ปฏิบัติได้จริงหรือไม่ และเป็นเป้าหมายที่มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด

นอกจากนี้ Rossi และ Freeman กล่าวถึงวัตถุประสงค์การประเมินโครงการว่า

1. เพื่อพิจารณาถึงคุณค่าและการคาดคะเนคุณประโยชน์ของโครงการ
2. เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารโครงการ
3. เพื่อเป็นการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานของโครงการ
4. เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียหรือข้อจำกัดของโครงการเพื่อการตัดสินใจในการสนับสนุนโครงการ
5. เพื่อการตรวจสอบว่าการดำเนินงานโครงการบรรลุถึงเป้าหมายมากน้อยเพียงใด และยังมีผู้ให้ความสำคัญของจุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการเพิ่มเติมหลายท่าน และสรุปประเด็นได้ดังนี้

1. คุณภาพของโครงการต้องมีการตรวจสอบ
2. เป็นการสะท้อนสภาพปัจจุบันของโครงการ
3. เพื่อช่วยให้โครงการดีขึ้น มีดำเนินการต่อไป
4. เพื่อยุติโครงการที่ล้มเหลว
5. เพื่อพัฒนาโครงการใหม่ให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น
6. เพื่อดำเนินการแก้ไขโครงการได้ทันที่วงที่

7. ทำให้ผู้บริหารโครงการได้ทราบถึงจุดเด่น จุดด้อยของโครงการ
8. เพื่อให้ทราบว่าโครงการได้บรรลุเป้าหมายหรือไม่เพียงใด
9. เพื่อให้ทราบว่าโครงการที่เข้าไปคุ้มค่ากับการลงทุนและแรงงานที่ ลงไปหรือไม่
10. เพื่อตัดสินใจเลือกโครงการที่ดีที่สุด ในโครงการลักษณะเดียวกัน ที่มีอยู่หลายโครงการ
11. เพื่อช่วยเหลือผู้ปฏิบัติงานโครงการในการพัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพของโครงการ
12. เพื่อเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นผลข้างเคียงของโครงการหรือผลของโครงการที่เกิดขึ้น

สรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายในการประเมินโครงการเพื่อที่จะนำผลของการประเมินไปใช้ในการตัดสินใจดำเนินงานของโครงการว่าควรจะดำเนิน งานต่อไปหรือจะปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ยกเลิก ทั้งนี้เพื่อประสิทธิผลและประสิทธิภาพของโครงการ

รูปแบบของการประเมินโครงการ

รูปแบบที่สำคัญและได้รับการยอมรับมากในทางการศึกษาที่สำคัญ ๆ มีดังต่อไปนี้

Tyler (อ้างใน อำนวย เลิศขยันดี, 2542, หน้า 91) ได้ให้แนวการประเมินผลว่าจะเน้น ความสำคัญของการประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์หลัก (Goal Attainment or Objective Based Model) คือ ในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญก็คือผลผลิตจากโครงการ ถ้าหากว่าผลผลิตจากโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ก็ประเมินได้ว่า โครงการนั้นสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้แต่แรก

ส่วน Stake (อ้างใน อำนวย เลิศขยันดี, 2542, หน้า 121) ได้พัฒนารูปแบบการประเมินผลโดยเน้นเรื่องการตัดสินใจเป็นสำคัญ (Judgement Model) โดยได้นำแนวคิดของ Scriven และ Cronbach มาประยุกต์ให้อยู่ในรูปธรรมยิ่งขึ้น เพื่อให้มองเห็นภาพชัดเจนและสะดวกในการวัดผลและการประเมินมากขึ้น คือ ส่วนที่ประเมินเกี่ยวกับการบรรยายโครงการและส่วนที่ ประเมินเกี่ยวกับการตัดสินใจโครงการ

สำหรับ Aikin (อ้างใน สุขุม มูลเมือง, 2530, หน้า 20) มีแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการว่าเป็นการประเมินเพื่อการตัดสินใจ และได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่าเป็น กระบวนการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกข้อมูล ข้อเสนอแนะที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การจัดทำรายงานสรุปให้กับผู้มี

อำนาจในการตัดสินใจใช้ในการพิจารณาเลือกทางเลือกที่เหมาะสม เกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการ องค์ประกอบของการประเมินโครงการมี 5 ประการ

1. การประเมินระบบ (System Assessment)
2. การประเมินการวางแผนโครงการ (Program Planning Evaluation)
3. การประเมินการดำเนินการ (Program Implementation Evaluation)
4. การประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการ (Program Improvement Evaluation)
5. การประเมินเพื่อการยอมรับโครงการ (Program Certification Evaluation)

ทางด้าน Provus (อ้างใน อำนวย เลิศชัยนดี, 2542, หน้า 136) ได้พัฒนารูปแบบของการประเมินเพื่อนำมาใช้ในการประเมินผลโครงการที่รู้จักกันดีในนาม Discrepancy Model, Provus แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. การบรรยายโครงการ (Program Definition)
2. การดำเนินงานโครงการ (Program Installation)
3. กระบวนการตามโครงการ (Program Process)
4. ผลผลิต (Program Product)
5. การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและกำไร (Cost-benefit)

และ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2524, หน้า 33 – 35) ได้แบ่งรูปแบบของการประเมินเป็น 3 รูปแบบคือ

1. แบบประเมินเชิงสำรวจ การประเมินแนวนี้จะเป็นการสำรวจสิ่งต่าง ๆ ที่ช่วยในการประเมิน เช่น การวิเคราะห์ตัวโครงการเพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของโครงการกับกิจกรรมของโครงการ
2. แบบประเมินเชิงทดลอง ซึ่งเป็นการประเมินโดยอาศัยแบบการทดลองในการวิจัย การประเมินด้วยวิธีทดลองนี้ทำให้ผลการประเมินที่ได้เน้นผลมากเกินไปผลการประเมินมีผลกระทบต่อ การปรับปรุงกิจกรรมและการดำเนิน การโครงการต่าง ๆ น้อย
3. แบบประเมินตามโมเดลของการประเมิน โมเดลในการประเมินจะเป็นเครื่องชี้ทิศทางว่าการประเมินจะเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง ผู้ประเมินต้องทำอะไรบ้าง ผู้ประเมินจะต้องทำอะไรก่อนหลังกันอย่างไร อย่างไรก็ตามในการเลือกใช้แบบหรือโมเดลในการประเมินจะต้องเลือก ให้สอดคล้องกับความจำเป็นหรือความต้องการของการใช้ผลการประเมิน

รูปแบบการประเมินตาม CIPP Model

Stufflebeam (อ้างใน สุขุม มูลเมือง, 2530, หน้า 14-15) ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และหรือสารสนเทศเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจหาทางเลือก ที่เหมาะสมในการประเมินนั้นมุ่งประเมินจากสิ่งที่จะประเมิน 4 ประการด้วยกันคือ

1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการค้นหาเหตุผลในการกำหนด วัตถุประสงค์ของโครงการ โดยระบุถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในที่อาจมีผลกระทบต่อโครงการ ระบุถึงความต้องการและโอกาสต่างๆ ที่เกิดขึ้นรวมทั้งการคาดการณ์ ปัญหาและวิเคราะห์ถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้น เมื่อได้มีการวิเคราะห์สภาพต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการขึ้น

2. การประเมินข้อมูลนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการนำเสนอข้อมูลสำหรับการ กำหนดถึงวิธีการใช้ทรัพยากร เพื่อให้โครงการบรรลุถึงวัตถุประสงค์ โดยจะระบุให้ทราบถึงลักษณะของข้อมูลนำเข้าดังนี้

2.1 สมรรถภาพและความรับผิดชอบของบุคคลในหน่วยงานที่จะบริหารโครงการ

2.2 กลยุทธ์หรือยุทธวิธีที่จะทำให้โครงการบรรลุถึงวัตถุประสงค์

2.3 รูปแบบเฉพาะข้อมูลที่จะช่วยสนับสนุนการนำไปใช้ของยุทธวิธีที่ได้เลือกสรรแล้ว เช่นหน่วยงานที่ช่วยเหลือ เวลา เงินทุนอาคารสถานที่ อุปกรณ์เครื่องมือ

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อควบคุมการบริหารโครงการ ผลของการประเมินจะเป็นข้อมูลให้ผู้บริหารโครงการใช้ปรับปรุงโครงการให้สามารถดำเนินการและบรรลุถึงวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ จุดมุ่งหมายของการประเมินกระบวนการจำแนกได้เป็น 3 ประการคือ

3.1 เพื่อตรวจสอบหรือเพื่อพยากรณ์ความบกพร่องในการดำเนินโครงการ

3.2 เพื่อเสนอข้อมูลที่จะนำไปสู่การตัดสินใจดำเนินโครงการ

3.3 เพื่อดำรงไว้ซึ่งการดำเนินโครงการที่เป็นไปด้วยดี ในการประเมินกระบวนการจะต้องคำนึงถึงกลยุทธ์ในการประเมินที่สำคัญ 3 วิธีคือ

ประการแรก จะต้องทำการประเมิน หรือวิเคราะห์ความเหมาะสมและความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากร

ประการที่สอง จะต้องทำการประเมินความสามารถในการบริหารโครงการของผู้ดำเนินโครงการ

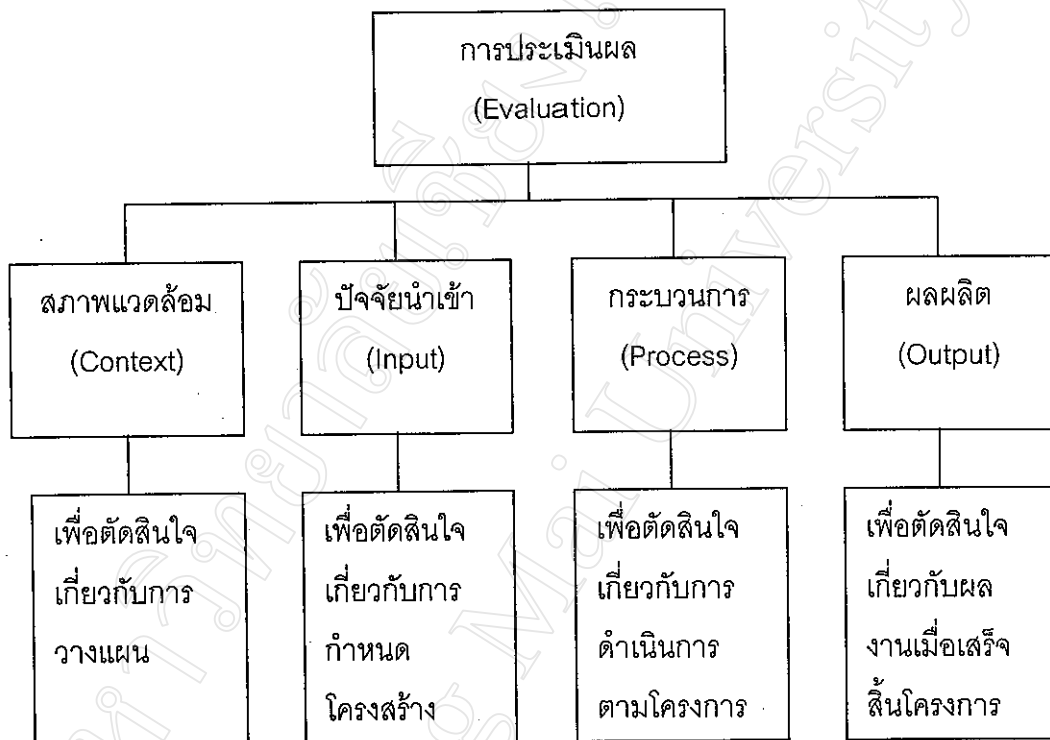
ประการที่สาม จะต้องทำการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบโครงการที่ได้กำหนดขึ้น

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพิจารณาตัดสินใจหรือการแสดงความคิดเห็นต่อความสำเร็จของโครงการ ทั้งในขณะที่โครงการกำลังดำเนินงานอยู่และเมื่อโครงการได้เสร็จสิ้นลง การประเมินในลักษณะนี้จะเป็นการเปรียบเทียบระหว่างผลงานที่เกิดขึ้นกับเกณฑ์หรือมาตรฐาน หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นไว้โดยวิเคราะห์เพื่อให้ทราบว่าโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยเหตุผลใด เกณฑ์การประเมินผลผลิตปกติจำแนกเป็น 2 ลักษณะคือ เกณฑ์ที่ตั้งขึ้น (Instrumental Criteria) ซึ่งเป็นเกณฑ์กลางที่กำหนดขึ้นไว้ก่อนที่จะมีการดำเนินงานหรือ เป็นเกณฑ์ที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ หรือเป็นเกณฑ์ที่เป็นไปตามเครื่องมือที่มีการกำหนดไว้ล่วงหน้า และเกณฑ์ตามเหตุ (Consequential Criteria) เป็นเกณฑ์ที่เป็นไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือเป็นเกณฑ์ที่ต้องผันแปรไปตามสถานการณ์ในขณะที่โครงการดำเนินงานอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้โครงการมีความเป็นไปได้ หรือเพื่อให้การดำเนินงานโครงการสอดคล้องกับภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ซึ่งหากใช้เกณฑ์หรือมาตรฐานที่ตั้งขึ้นเป็นตัวเปรียบเทียบอาจทำให้โครงการนั้นเป็นไปได้ หรือโครงการอาจ ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งหมดได้

การประเมินตาม CIPP Model สามารถเขียนเป็นแผนภูมิได้ตามแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 การประเมินตาม CIPP Model

ที่มา : สุขุม มุลเมือง (2530, หน้า 16)

องค์ประกอบที่ใช้ในการออกแบบการประเมิน

องค์ประกอบต่างๆตามลำดับขั้นตอนและหน้าที่ของการประเมินแยกออกได้ 7 ประการ

1. จุดเน้นในการประเมิน
2. การออกแบบการประเมิน
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล
5. การรายงานผลการประเมิน
6. การจัดการการประเมิน
7. การประเมินผลการประเมิน

ตารางที่ 1 หน้าที่ ประเด็นสำคัญ และภารกิจของการประเมิน

หน้าที่ของการประเมิน	ประเด็นสำคัญ	ภารกิจ
1. จุดเน้นในการประเมิน	1.1 จุดเน้นในการประเมิน	1.1 จุดเน้นในการประเมิน
	1.2 จุดเน้นในการประเมินคืออะไร	1.2 การกำหนดจุดมุ่งหมายในการประเมิน
	1.3 ใครจะเป็นผู้ได้รับผลกระทบมีส่วนร่วมในการประเมิน	1.3 กำหนดผู้ที่มีส่วนร่วมในการประเมิน
	1.4 องค์ประกอบอะไรบ้างที่อาจจะมีอิทธิพลต่อการประเมิน	1.4 กำหนดสิ่งที่ต้องศึกษา
	1.5 อะไรคือคำถามที่วิฤฤติในหน้าที่ของการประเมิน	1.5 กำหนดคำถามที่สำคัญประเด็นสำคัญภารกิจการประเมิน
	1.6 ในการประเมินมีศักยภาพที่จะประเมินผลสำเร็จแค่ไหน	1.6 ตัดสินใจว่าจะประเมินหรือไม่
2. การออกแบบการประเมิน	2.1 มีทางเลือกอะไรบ้างในการออกแบบการประเมิน	2.1 ค้นหาจำนวน แผนงาน จุดมุ่งหมายทั่วไป และระดับการควบคุม
	2.2 ในรูปแบบนั้นจะมีอะไรบ้าง	2.2 สำรองภารกิจที่ต้องตัดสินใจในการประเมินผลผลิต
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล	3.1 จะเก็บข้อมูลประเภทใดบ้าง	3.1 ค้นหาแหล่งข้อมูลที่จะใช้
	3.2 จะใช้วิธีการใดในการเก็บรวบรวมข้อมูล	3.2 ตัดสินใจเลือกวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หน้าที่ของการประเมิน	ประเด็นสำคัญ	ภารกิจ
	3.3 จะเก็บข้อมูลมากน้อยเพียงใด	3.3 ตัดสินใจว่าจะใช้วิธีสุ่มตัวอย่างหรือไม่ถ้าจะใช้จะใช้วิธีใด
	3.4 จะเลือกเครื่องมือชนิดใดมาใช้หรือจะสร้างเครื่องมือขึ้นมาใช้เองจะหาความเที่ยงตรง และค่าความเชื่อมั่นอย่างไร	3.4 หาว่าข้อมูลที่จะใช้นั้นมีอะไรบ้างแล้วออกแบบวิธีเก็บและหาวิธีทำให้กระบวนการมีความเที่ยงตรงและมีความเชื่อมั่นที่สุด
	3.5 จะวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างไร เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและค่าใช้จ่ายต่ำที่สุด	3.5 วางแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและประหยัดค่าใช้จ่าย
4. การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล (การประเมิน)	4.1 จะจัดกระทำกับข้อมูลที่ได้รับกลับมาอย่างไร	4.1 แยกแยะและลงรหัสข้อมูลถ้าจำเป็น
	4.2 ข้อมูลมีความจำเป็นต่อนำมาวิเคราะห์อีกหรือไม่	4.2 ตรวจสอบความสมบูรณ์และคุณภาพของข้อมูลดิบ
	4.3 จะวิเคราะห์ข้อมูลอย่างไรบ้าง	4.3 เลือกและวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีที่เหมาะสม
	4.4 จะแปลผลจากข้อมูลทีวิเคราะห์แล้วอย่างไร	4.4 แปลผลข้อมูล โดยใช้วิธีกำหนดทางเลือกและตั้งเกณฑ์ไว้ก่อน
5. การรายงาน	5.1 ใครควรเป็นผู้รายงานผลการประเมิน	5.1 ระบุผู้ที่จะจัดทำรายงาน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หน้าที่ของการประเมิน	ประเด็นสำคัญ	ภารกิจ
	5.2 ในรายงานจะประกอบ ด้วยอะไรบ้าง	5.2 จัดทำโครงร่างเนื้อหาที่จะ มีเนื้อหาอะไรบ้าง
	5.3 จะรายงานผลอย่างไร	5.3 ตัดสินใจว่าจะใช้วิธี รายงานอย่างไรเช่น การเขียน, ปากเปล่า
	5.4 รูปแบบการเขียนรายงาน รูปแบบใดจึงจะเหมาะสม กับรายงาน	5.4 เลือกรูปแบบการรายงาน
	5.5 จะช่วยให้ผู้ใช้ผลการ ประเมินแปลความหมาย และใช้ผลการประเมิน จากรายงานผลการ ประเมินได้อย่างไร	5.5 วางแผนจัดทำรายงาน ขั้นสุดท้ายและติดตามผล
	5.6 ควรกำหนดเวลาในการ รายงานผลการประเมิน	5.6 จัดทำกำหนดเวลาในการ รายงานผลการประเมิน
6. การจัดการ	6.1 ใครควรเป็นผู้ดำเนินการ ประเมิน	6.1 คัดเลือก จ้าง และ / หรือ ฝึกอบรมผู้ประเมิน
	6.2 จะจัดรูปแบบความ รับผิดชอบในการประเมิน อย่างไร	6.2 จัดทำสัญญาหรือข้อ ตกลง
	6.3 ค่าใช้จ่ายในการประเมิน เป็นเท่าไร และจะใช้จ่าย อย่างไร	6.3 จัดทำร่างงบประมาณ
	6.4 จะจัดระเบียบภารกิจใน การประเมินอย่างไรและ กำหนดเวลาอย่างไร	6.4 จัดทำร่างยุทธศาสตร์ด้าน เวลา / ภารกิจ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หน้าที่ของการประเมิน	ประเด็นสำคัญ	ภารกิจ
	6.5 ปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นมีอะไรบ้าง	6.5 กำกับควบคุมการประเมินและคาดคะเนปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้
7. การประเมินโครงการ	7.1 วิธีประเมินโครงการประเมินแบบใดที่จะมีประโยชน์	7.1 ค้นหาว่าความจำเป็นต้องประเมินโครงการประเมินหรือไม่ ถ้าจำเป็นจะกระทำเมื่อไร
	7.2 ใครควรจะเป็นผู้ประเมินโครงการประเมิน	7.2 เลือกผู้ประเมินโครงการประเมิน
	7.3 จะใช้เกณฑ์หรือมาตรฐานอะไรในการประเมินโครงการประเมิน	7.3 เลือกหรือลงความเห็นชอบเลือกมาตรฐานในการประเมิน
	7.4 จะนำเกณฑ์การประเมิน	7.4 จัดลำดับความสำคัญของโครงการประเมินไปใช้อย่างไร มาตรฐานต่าง ๆ พร้อมทั้งแสวงหาความยินยอมจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
	7.5 จะมีขั้นตอนในการประเมินอย่างไร	7.5 เลือกวิธีการในการประเมินโครงการประเมิน

การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ได้มีผู้ศึกษาทำการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินโครงการบ้านเด็กไว้หลายราย ผู้ศึกษาได้ทำเสนอไว้ดังต่อไปนี้

สายทอง จันทร์เต็ม (2535, หน้า 86-87) ได้ศึกษาแบบพึ่งตนเองของโรงเรียนศูนย์ปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าการเปิดโรงเรียนแบบพึ่งตนเองดี เพราะว่าคนที่ยังมีได้มีโอกาสได้เรียนอีกมาก การฝึกเด็กถ้าจะให้รู้หนังสืออย่างเดี๋ยวก็คงจะทำอะไรไม่ได้ เหมาะสมแล้วที่นำเอาวิชาชีพเข้าไปให้เด็กได้ทำ เป็นการเสริมสร้างทักษะทางด้านเกษตรต่อไป การฝึกอบรมคุณลักษณะและคุณนิตยนักเรียนได้ฝึกอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้นักเรียนมีคุณธรรม คุณนิตยที่พึงประสงค์ตามหลักการและ จุดมุ่งหมายของโรงเรียน

ส่วนวาสนา ตุ่นศรี (2537, หน้า 107-123) ได้ศึกษาปัญหาการใช้หลักสูตรใน โรงเรียนประถมศึกษาระดับประถมศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย พบว่า จากการวิเคราะห์การใช้หลักสูตรโรงเรียนประถมศึกษาระดับประถมศึกษาในส่วนของ ผู้ปกครอง นักเรียน ครู ผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ ของจังหวัดเชียงรายโดยรวม 6 ด้าน มีดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับตัวครู ครูผู้สอนมีปัญหาเรื่องการปฏิบัติหน้าที่นอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอน ทำให้มีเวลาในการศึกษาหลักสูตรและการเตรียมการสอนของครูมีน้อย การย้ายเข้า – ออก ของครูบ่อย ทำให้การจัดการเรียนการสอนไม่ต่อเนื่องและไม่เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ครูผู้สอนประสบปัญหาเรื่องการขาดแหล่งค้นคว้าทางวิชาการสำหรับครูและผู้บริหาร และความไม่เพียงพอของเอกสารประกอบหลักสูตร เช่น คู่มือครู แผนการสอนฯ
3. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ครูมีปัญหาเรื่องความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้เอื้อต่อกิจกรรมตามแนวทางของหลักสูตร สาเหตุน่าจะมาจากความพร้อมของด้านภาษาของนักเรียน ซึ่งเป็นชาวเขาพูด – ฟังภาษาไทยไม่ชัดเจน และนักเรียนไม่ผ่านการเตรียมความพร้อมมาก่อน และหลักสูตรซึ่งจัดทำขึ้นยังไม่มีกรนำไปทดลองใช้ เมื่อนำมาใช้จึงเกิดปัญหาในทางปฏิบัติ
4. ปัญหาเกี่ยวกับการใช้สื่อการสอน ครูมีปัญหาด้านนี้มาก โดยเฉพาะขาดแคลนหนังสือเรียน สื่อ งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอ โดยเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาระดับประถมศึกษา จะต้องเน้นให้นักเรียนฝึกปฏิบัติจริง สื่อที่ใช้มีงบประมาณสูง เช่น อุปกรณ์การเกษตร พันธุ์สัตว์ พันธุ์ไม้ผล โรงเรียนฯ

5. ปัญหาเกี่ยวกับการวัดประเมินผล พบว่า ปัญหาเรื่องของการร่วมมือจาก ผู้ปกครอง ในการติดตามพฤติกรรมของนักเรียนที่บ้าน อาจเป็นเพราะวาระระยะทางจากห้อมบ้านกับโรงเรียน ห่างไกลกัน

6. ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารและบริการหลักสูตร ปัญหาเรื่องการทำรายงานและการให้ กำลังใจแก่ครูในการปฏิบัติการสอนให้มีประสิทธิภาพ ความเพียงพอของบุคลากรเฉพาะสาขาอยู่ ต้องทำงานเลี้ยงชีพ เด็กบางส่วนจะหนีกลับบ้าน

7. ปัญหาการเจ็บป่วยของนักเรียนจะมีทุกปี การเจ็บป่วยของเด็กส่วนใหญ่จะเป็นไข้หวัด และไข้มาลาเรีย ทางโรงเรียนจะต้องดูแลในการนำส่งโรงพยาบาล ซึ่งการเดินทางลำบากมากและ สถานบริการก็มีน้อย

8. ปัญหาอาหารของนักเรียน อาหารมีให้เด็กไม่เพียงพอ โดยเฉพาะประเภทเนื้อ ครูบางคนเห็นใจเด็กก็จะซื้อให้เด็กรับประทานแต่ไม่ทุกมื้อ แต่ก็ไม่สามารถปฏิบัติตามแนวคิดนี้ได้เพราะ มีข้อจำกัดหลายด้าน

9. ปัญหาอุบัติเหตุ น้ำท่วมโรงเรียนและบ้านพักเด็ก ทำให้ต้องระมัดระวังนักเรียนที่มาพัก อยู่ในโรงเรียน

โรงเรียนลักษณะนี้เหมาะที่จะเปิดเป็นมัธยมศึกษาในอนาคตรับนักเรียนที่มีอายุ ช่วยตนเองได้มาฝึกอาชีพ ส่วนผลกระทบของการดำเนินงาน โรงเรียนเป็นหน่วยงานเดียวของรัฐที่เข้าไป จัดตั้งในหมู่บ้านและเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยเหลือพัฒนา ด้านความรู้ ความเข้าใจ การพัฒนา คุณภาพชีวิตของชาวเขาได้ดีขึ้นคือ นำความรู้และวิทยาการต่างๆ เข้าไปในชุมชนชาวเขาและ เป็นสื่อกลางระหว่างชาวเขากับหน่วยงานของรัฐ เป็นหลักประกันความมั่นคงให้กับชุมชน ชาวเขาอันเป็นผลสืบเนื่องไม่ทำให้ชาวเขาอพยพเคลื่อนย้าย การศึกษาสามารถปรับเปลี่ยนค่านิยม และความเชื่อในทางที่ผิดของชุมชนชาวเขาให้มีความรักถิ่นที่อยู่ ให้ชาวเขามีความภูมิใจในความ เป็นคนไทย และโรงเรียนยังเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิต มีการให้บริการทางการศึกษาแก่ชาวเขาในพื้นที่อย่างทั่วถึงตามนโยบายของรัฐ

จากเอกสารและการศึกษาที่กล่าวมา โครงการบ้านเด็กเป็นโครงการหนึ่งที่มีความสำคัญ ต่อการจัดการศึกษาบนพื้นที่สูง เพื่อที่จะเปิดโอกาสให้กับเด็กด้อยโอกาส ได้เข้าเรียนตามเกณฑ์ การศึกษาภาคบังคับ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (อังกูณ กระทรวงศึกษาธิการ, 2542, หน้า 9) ได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของรัฐ จะต้องจัดให้ทุกคนมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการรับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปี อย่างทั่วถึง ดังนั้นการประเมินโครงการบ้านเด็กของ

โรงเรียนดอยเวียงผาบ้านพญาทอง ผู้ศึกษาจึงกำหนดกรอบในการประเมินตาม CIPP MODEL คือ ประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) ประเมินข้อมูลนำเข้า (Input Evaluation) ประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) และประเมินผลผลิต (Output Evaluation)

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University